

Arto Tukiainen

Kontemplaation tuolle puolen

Filosofinen neuvonpito

Israelilainen filosofi ja praktiikkaliikkeen kansainvälinen voimahahmo Ran Lahav erottaa kolme vaihtoehtoista näkemystä filosofisen praktiikan luonteesta: praktiikka ongelmanratkaisuna, praktiikka maailmankatsomuksen tulkitsemisenä, praktiikka kontemplaationa. Yhdyn Lahavin käsityksiin monessa asiassa, mutta mielestäni hän on vieläkin liian varovainen, liian abstrakti, liian skolaarinen.

Filosofia elämäntapana vaatii juurevampaa näkemystä, jossa tavoitellaan samaa mitä filosofiassa on kaikkina aikoina tavoiteltu, eli muun muassa autarkiaa ja ataraksiaa sekä tiettyjä filosofisia hyveitä. Praktiikkahan merkitsee aivan tietynlaisten antiikin Kreikasta alkaneiden perinteiden jatkamista, eikä se näin ollen voi olla puolueetonta ja arvoneutraalia.

Näkisin vastaanoton neuvonpitoilanteeksi, jossa asiakkaan elämäntapaa yritetään valottaa ja muokata yhdistämällä se ikiaikaisiin mutta jatkuvasti uudelleen-tulkittaviin filosofisiin ideaaleihin ja harjoituksiin. Käsitteideni ovat saman suuntaisia kuin Pierre Hadot'n. Hänhän on suositellut eklektistä antiikkisten perinteiden hyväksikäyttöä omassa elämässämme. Hadot on myös tutkinut näiden perinteiden sitkeää jatkuvuutta muun muassa Rousseau'n ajattelussa ja Goethen runoudessa. Jokainen filosofi ja filosofiasta kiinnostunut, siis myös jo-

kainen vastaanotolle tulija, voi tuoda perinteisiin oman panoksensa ainutkertaisten elämäntapahtumiensa kautta.

Ongelmanratkaisu

Ongelmanratkaisulähestymistavassa yritetään ratkaista asiakkaan arkipäiväisiä pulmia: avio-ongelmia, uranvalintaongelmia, työstressiä ja niin edelleen. Tavoitteena on asiakkaan tarpeiden tyydytys ja kärsimyksen lievittäminen. Tätä lähestymistapaa Lahav nimittää myös terapeutiksi. Hän arvostelee sitä filosofian ideaalien hylkäämisestä:

”Tässä filosofiasta, joka kerran nähtiin yhteiskunnan *kriittikkona*, on tullut yhteiskunnan ja sen markkinatalouden edustaja. Saatamme ihmetellä, mitä on jäljellä filosofian perinteisistä ylevistä ihanteista – viisauden ja itsetuntemuksen tavoittelusta itsessään arvokkaina päämäärinä. Jotenkin

ongelmanratkaisulähestymistapa ohittaa muinaisen oivaluksen, että viisauden tavoittelu vaatii usein *luopumista* omasta mukavuudesta tai turvallisuudesta tai rikkauksista, ja *uhraamaan* omat nautinnot. Sen sijaan, että välittäisi viisaudesta, tämä lähestymistapa hyväksyy asiakkaan arvion siitä, mikä on haluttavaa, ja sovittaa filosofian markkinavoi-
mien vaatimuksiin.”¹

Asiakkaan ilmoittamien tarpeiden hyväksymisessä ja niiden pohjalta tapahtuvassa ongelmanratkaisussa ei sinänsä ole mitään pahaa. Kukapa nyt vastustaisi kärsimyksen vähentämistä? Ongelmanratkaisutoiminta ei vain ole filosofiaa sanan varsinaisessa merkityksessä: ”Se ei ole enää... etsintää, jota innoittaa viisauden kaipuu, vaan prosessi, jota ohjaa asiakkaan mukavuudenhalu tai turvallisuuden ja tyytyväisyyden kaipuu.”

Lahav on turhan poleeminen erottaessaan filosofiaa ongelmanratkaisusta. Ei nimittäin ole tarpeen kiistää, etteivätkö filosofinen keskustelu ja ennen kaikkea filosofinen elämäntapa voisi tuoda ratkaisun moniin ihmiselämän ongelmiin. Lahavilainen viisaus uhkaa jatkuvasti irrottautua kaikesta, mikä antaa sille sisältöä ja konkreettista merkitystä: se kohoaa kohti pilviä ja leijuu impotenttina kärsimystemme yläpuolella niiden merkityksettömyyttä julistaen. Korkeintaan puhutaan hieman epämääräisesti kärsimysten jalostavasta ja kasvattavasta vaikutuksesta. Tämä ei näytä olevan tarpeeksi *käytännöllistä*. Hellenistisen filosofian perusidea on oikea: filosofian on lievitettävä haluista ja tunteista aiheutuvia sieluntuskia, aivan kuten lääketiede auttaa ruumiillisten sairauksien parantamisessa.²

Lahavin mainitsemat turvallisuus, tyytyväisyys ja nautinto voidaan tulkita myös filosofisesti merkittäviksi tavoitteiksi. Esimerkiksi epikuroslainen filosofia tähtää olemassaolon iloon ja mielihyvään. Kyreneläinen hedonismi sovittaa yhteen filosofian ja pidäkkeettömän fyysisen nautinnon. Stoalainen oivallus onnettomuuksien mentaalista neutraloinnista merkitsee turvallisuuden tunnetta, kuten jo jatkuvasti toistuvat metaforat linnakkeista ja vastustajien hyökkäysten torjumisesta osoittavat.

Toisaalta monet seikat puhuvat Lahavin puolesta. Ensinnäkin filosofia viisauden tavoitteluna kattaa *koko* elämän, se läpäisee ihmisen elämän kaikki puolet ja ulottuvuudet. Vaikka lähtökohtana olisikin jokin yksittäinen vaikeus tai pulmatilanne, filosofia tähtää aina paljon pidemmälle, elämän kokonaisuuden valottamiseen. Ajatellaan vaikka Schopenhaueria: elämän surkeuden yleiset syyt ilmenevät kaikissa yksittäistapauksissa, ja yksittäiset vaikeudet vahvistavat hapanta yleisarviota, jonka mukaan maailman olisi paras olla olematta. Henki on tässä kauttaaltaan elämää vähättelevä, kauhistelevä ja poistyöntävä.

Toiseksi filosofia ei aina niinkään ratkaise ongelmia kuin auttaa ottamaan kipukohtiin etäisyyttä ja sietämään niitä paremmin. Karl Jaspershan tunnetusti esitti yhdeksi filosofian lähteistä ”rajatilanteet”, eli olosuhteet, joille ihminen ei voi yhtään mitään vaikka kuinka venkoilisi ja kehittelisi tekniikkaa.³ Epiketoskin määritteli filosofian alkuperäksi oman heikkouden ja voimattomuuden

huomaamisen. Sattuma – tai kohtalo – ei kysele mieli-pidettäni; ainoa minulle kuuluva asia on miettiä, miten asennoitua. Stoalaiseen asenteeseen näyttää kuuluvan yleisyys, jolle elämän ongelmat ovat maailman tapahtumia muiden joukossa.

Kolmanneksi filosofiaan on aina sisältynyt monien egon pienuutta ja maailman suuruutta painottavien hyveiden kultivointi, eikä tämäkään oikein istu ongelmanratkaisunäkemykseen. Ei terapia oikeudenmukaisuutta opeta, ellei se jotenkin edistä asiakkaan hyvinvointia ja tyytyväisyyttä. Terapeuttinen filosofianäkemys todellakin näyttää tyypistävän filosofian liian markkinahenkiseksi puuhaksi. Ehkä koko ajatus asiakaspalvelusta on filosofialle aika vieras.

Neljänneksi, sokraattisen itsetutkiskelun ohella filosofiseen elämäntapaan kuuluu intressitön maailmasuhde. Kun puhutaan ongelmanratkaisusta, tulee mieleen keskittyminen omaan elämään sekä maailman kokeminen tämän elämän taustaksi ja resurssiksi. Filosofiaan liittyy yritys kokea maailma sellaisena kuin se on itsessään eikä sellaisena kuin se on meitä varten.⁴

Viidenneksi Lahav on mielestäni oikeassa myös siinä, että filosofinen elämä kyseenalaistaa meidän halumme ja luulotellut tarpeemme. Tämä on kuulunut filosofiseen asenteeseen aivan alusta lähtien monessakin eri mielessä. Sitä on esimerkiksi luonnehtinut tietynlainen vaatimattomuus materiaalien seikkojen suhteen, jopa askeettisuus. Kaikki muistavat, mitä Sokrates sanoi kuljeksiessään kauppojen lähetyillä: ”Kuinka paljon onkaan sellaista, mitä en tarvitse.” Hellenististen koulukuntien kokoava ajatus oli vähentää halujen määrää ja intensiteettiä, jotta emme olisi vaikutuspiirimme ulkopuolisen maailman armoilla ja voisimme näin saada kaiken haluamamme. Kynnikkojen piinkova autarkia on tästä ääri-esimerkki. Sehän merkitsee tuomiota lähes kaikelle, mitä sivilisoitunut, mukavuudenhaluinen ihminen pitää välttämättömänä, olipa sitten kyseessä romanttinen rakkaus tai sosiaalinen asema. Filosofia voi siis olla aika *tylyä* hommaa: siinä sanotaan asioita, joita maallisten huoliensa painamat ihmiset eivät oikeastaan halua kuulla. Ei olekaan mikään ihme, että aina kun terapeutit omaksuvat tällaisen ankaran äänenpainon, he alkavat nimittää itseään filosofeiksi (esim. Albert Ellis’).⁵

Kuten on jo käynyt selväksi, Lahav suhtautuu vakavasti filosofian tehtävään viisauden edistämisenä. Tai tarkemmin sanoen filosofia on ensisijaisesti elämäntapa, jossa pyritään kohti viisautta, ja koska filosofinen keskustelu on tämän elämän osa, sillä on sama päämäärä. Joku voisi ajatella, että viisauden käsite on aivan liian epämääräinen, jotta siitä olisi konkreettisen toiminnan tavoitteeksi. Sillä näyttää kuitenkin olevan hämmästyttävänkin paljon sisältöä. Viisas ei esimerkiksi ole itsekeskeinen – tälle seikalle Lahav näyttää asettavan erityistä painoa korostaessaan viisaan herkkyyttä maailman loputtomalle monimuotoisuudelle.

”Viisaus siis merkitsee avoimuutta kapean egomme tuolla puolen olevalle maailmalle. Se on ymmärryksen muoto,

joka avaa meidät tavallisen itsekkeisen maailmankuvamme ulottumattomissa oleville todellisuksille.”

Harva myöskään osaa kuvitella viisasta pikkumaiseksi tai epäoikeudenmukaiseksi. Useimmat liittävät viisauteen mielenrauhan: viisaaksi ei sanota sellaista, joka vaikeroi pienissäkin vastoinkäymisissä tai menettää jatkuvasti malttinsa. Viisas ei kahmi omistuksia ainakaan sielun-terveytensä kustannuksella. Viisas ei voi olla pelkuri. Mikään ei myöskään estä *tarkentamasta* viisauden käsitettä sen mukaisesti, mitä pitää perusteltuna ja toivotavana. Jo antiikin Kreikka tuotti suuren määrän sankarihahmoja (Diogenes, Epikuros jne.), jotka artikuloivat eri koulukuntien näkemyksiä viisaudesta.

Maailmankatsomustulkinta

Maailmankatsomuksen tulkinalla tarkoitetaan asiakkaan uskomusten – tai yhtäläillä filosofin itsensä uskomusten – sisällön ja perusteiden tutkimista.⁶ Käsitteiden selvittäminen on yksi tie. Tavoitteena on itseymmärryksen syventäminen ja tässä mielessä itsensä löytäminen, mutta mahdollisesti myös maailmankatsomuksen kriittinen arviointi. Arvioinnin keskeinen menetelmä on päättely, järjkeily, johtopäätösten tekeminen, esimerkiksi uskomusten verkon ristiriitojen osoittaminen. Verkoston sisäinen kriittikki onkin maailmankatsomustulkinnan ainoa keino muuttaa asiakkaan ymmärrystä ja elämäntapaa, sillä tulkinassa nimenomaan halutaan poistaa filosofin roolista kaikenlainen arvoperustainen kannanotto, suunnan osoittaminen, ehdottaminen, uusien käsitysten esittäminen ja neuvominen. Muutosten täytyy siis aina perustua maailmankatsomuksellisiin lähtökohtiin, jotka asiakas itse hyväksyy: filosofi on siisti sokraattinen lapsenpäästäjä, joka kaivaa esiin vain sellaista, mikä asiakkaan mielessä jo on. Hänen asenteensa on tässä melko viileä ja arvoneutraali.

Lahavin näkemys itsestään praktikkona oli aiemmin maailmankatsomustulkinnan mukainen, mutta nykyään hän ei usko tällaisen selvitystyön olevan tarpeeksi filosofista. Itseymmärrys on kyllä arvokasta, mutta se ei sinänsä merkitse kuin osaa viisaudesta. Tavoitteena pitäisi olla oman maailmankatsomuksen *ylittäminen* jatkuvassa viisauden kaipuussa. Meidän on muututtava toisenlaisiksi ihmisiksi. Ja juuri muutosvoimaa maailmankatsomustulkinnalta puuttuu. Oma kokemukseni filosofina puoltaa tätä käsitystä. Vaikka maailmankatsomuksen tulkinta kyllä kuuluu filosofiseen praktiikkaan, se ei yksinään riitä praktiikan koko sisältöksi.

Lahav pitää maailmankatsomustulkintaa liian analyttisenä ja älypainotteisena siihen nähden, että kiinnostavat, elinvoimaiset filosofiset ideat ”puhuttelevat [...] henkilökohtaista tapaan olla suhteessa maailmaan, kokemustani itsestä ja toisista, tapaan tuntea ja ajatella, tai lyhyesti, henkilöä joka minä olen.” Lahav puhuu ”syväymmärryksestä”, millä hän tarkoittaa sitä, että hyväksyessäni filosofisen idean minussa ei tapahdu pelkästään ajatuksellista muutosta vaan ”muutos sydämessä”. Alan

asennoitua elämään toisin, asioiden merkitykset asettuvat toisin kuin ennen, elän uudella tavalla:

”Filosofinen idea sallii minun ymmärtää maailmaa koko olemuksellani: henkilönä jolla on tietynlainen elämäntapa ja suhtautuminen elämään, tietty tapa ajatella ja tuntea ja käyttäytyä, tai lyhyesti sanoen, tietty tapa olla. Ja juuri tämän takia uudella ymmärryksellä on voima vaikuttaa minuun ja muuttaa minua.”

Lahav arvosteleekin ”abstraktin päättelyn myyttiksi” nimittämäänsä kantaa. Kyseessä on myytti, jonka mukaan filosofian olennaisin tehtävä on osoittaa tietyt ideat oikeiksi tai vääriksi abstraktin päättelyn avulla. Tosiasiassa filosofista ideaa tai teoriaa ei hyväksytä tai hylätä pelkästään intersubjektiivisesti pätevien järkiperusteiden nojalla, siis perusteiden epäpersoonallisen vakuuttavuuden takia. (Lahav tulee tässä hyvin lähelle käsitystä, jota itse puolustin 1990-luvulla emotionalismin nimikkeen alla.) Ehkä formaalia logiikkaa lukuunottamatta filosofoivan ihmisen ei-rationaaliset syvydet ja suuntaukset ovat vähintään yhtä ratkaisevia, ja juuri tällä tavoin tulee käsitettäväksi, kuinka filosofialla voi olla elämäntapantöitä muuttavaa voimaa. Kyseessä ei ole subjektiivisen miellivallan terrori vaan aito ymmärryksen alue, jossa argumenteilla on oma paikkansa; mutta argumenttien tehtävänä ei ole niinkään vastentahtoisten kääntäminen vaan syväymmärryksiä hyväksytyjen näkemysten kehittäminen ja lujiittaminen. Argumentti ei vakuuta meitä, ellemmme ole jo valmiiksi vastaanottavaisia sen puolustamalle käsitykselle jollakin olemuksemme tasolla: uusi näkemys artikuloi omaa, mahdollisesti katkettua tai syrjäytyä työnnettyä ymmärrystämme elämästä.

Maailmankatsomustulkintaa harjoittava filosofi ei siis esitä omia ideoitaan. Hän ei sano, miten asiakkaan ehkä kannattaisi toimia tai ajatella. Paradigmaattinen puheakti on mahdollisimman neutraali kysyminen: ”Ajatteletko, että...” Mielestäni tämä tekee vastaanotosta keinotekoisien tilanteiden. Syrjäyttäessään filosofin oman ajatus- ja tunne- maailman maailmankatsomustulkinta johtaa asiakkaan ja vastaanoton pitäjän etäisyyteen. Aidossa kanssakäymisessä ihminen tuo ilmi myös omat käsityksensä, oman maailmanymmärryksensä. Jossain määrin tämä ymmärrys tietysti paljastuu väistämättä. Yksinkertainen kysymyksen sisältää usein piilotetun kannanoton, arvoperustaisen näkemyksen. Mutta avautumisen aste-erot voivat olla huomattavia.

Emmehän me kavereidenkaan kesken panttaa ajatuksiamme, ja filosofien kesken vielä vähemmän. Maailmankatsomustulkinnan ongelmana on pohjimmiltaan ajatus asiakaspalvelusta toimintana, jossa palvelun tarjoaja vetäytyy täysin taka-alalle – eli jonkinlainen filosofia hovimestarina -idea. Asiakkaan yksilöllisyyden ja autonomian ylitiöpaisten suojelemisen takia filosofisen ajattelun vallankumouksellinen muutospotentiali jää käyttämättä. Asiakas ei suinkaan mene rikki, jos hänelle tarjotaan uutta näkökulmaa. Hän ei ole johdateltavissa oleva lapsi, eikä häntä tarvitse suojella. Toisen ihmisyyden kunnioitta-

miseen kuuluu mielestäni luottamus siihen, että hän kykenee arvioimaan, mikä on totta ja mikä ei, millaisia neuvoja on syytä noudattaa ja mitkä hylätä.

Kontemplaatio ei riitä

Jos filosofinen praktiikka ei ole ensisijaisesti ongelmanratkaisua eikä maailmankatsomuksen tulkintaa, niin mitä se sitten on? No, itse asiassa Lahav näyttää olevan jonkin verran kahden vaihella siinä, onko meillä filosofisen praktiikan edellytyksiä lainkaan, sikäli kuin praktiikalla tarkoitetaan vastaanottoa eikä käytäntöä tai harjoitusta. Lahav on kyllä itse jatkanut praktiikkansa pitämistä, mutta toisaalta hän on esittänyt lausuntoja, joissa filosofisen praktiikan olennaisin työstökohde on filosofi itse. Tämähän on tietysti täysin odotettavissa, jos kerran ymmärrämme filosofian elämäntavaksi: ”Tärkein filosofinen tehtävämme on jatkaa itseämme työstämistä ennen kuin lähemme etsimään toisia ihmisiä asiakkaiksi.”

”Jos filosofinen praktiikka on elämäntapa, sen täytyy koskea ensisijaisesti praktikon omaa elämää, ei asiakkaiden elämää. Sillä kukapa meistä filosofisen praktiikan harjoittajista olisi jo tavoittanut viisauden, viisauden jonka ansiosta hän voisi sallia itselleen keskittymisen pelkästään muiden ihmisten elämäntapojen tarkasteluun? Jos haluan olla filosofisen praktiikan harjoittaja, kyseessä on minun oma elämäni, ja minun on yritettävä elää filosofisesti. Filosofisena praktikkona olen etsijä jatkuvalla matkalla.”⁸

Filosofit eivät ole niinkään ammatti- kuin matkatovereita:

”Mutta jos filosofinen praktiikka on elämäntapa, niin silloin me praktikot olemme tovereita, emme kollegoja. Tapaa- mistemme aiheena pitäisi olla ennen kaikkea meidän omat asiamme, meidän elämänmatkamme. Matkakumppaneina voimme kertoa toisillemme yksilöllisistä kokemuksistamme, auttaa toisiamme selvittämään henkilökohtaisia kysymyksiä ja vaikeuksia, rikastaa toistemme matkoja, ja tällä tavoin kutoa yhteen henkilökohtaisen ja filosofisen. Kun nyt jälleen ajattelen filosofisen praktiikan lyhyttä historiaa, minua hämmästyttää, ettei tätä asiaa ole tutkittu koskaan aiemmin.”⁹

Lahavin kontemplatiivisen praktiikkakäsityksen lähtökohta on viisuspainotus, eli ”tavoite filosofoinnille on herättää meissä kaipaus viisauteen, vetää meidät pois rajallisesta, pinnallisesta itseymmärryksestä – ja siten tarpeista ja huolista ja auttaa meitä elämään suuremman elämänvision mukaan.” Tässä hän vetoaa Platonin luolavertaukseen, jonka mukaan filosofia lupaa Suurta Muutosta, valon kyllästävä elämää pienten huolien tavoittamattomissa. Vertaus tuo kauniisti esiin, kuinka filosofia merkitsee koko olemisen tavan muuttumista, ei pelkästään järjen tai muiden persoonan kuorikerrosten virtausuomien säätelyä. ”Filosofian tavoite ei ole auttaa luolan asukkaita tulemaan toimeen varjojensa kanssa ja

tydyttämään heidän nykyisiä halujaan, vaan auttaa heitä ylittämään varjojen maailma ja nousemaan luolasta päästäkseen lähemmäs valoa...”

Olemme ”odotustemme ja olettamustemme, tunnekaavojemme, yksipuolisten asenteidemme, itsekeskeisten ideoidemme ja fantasioidemme” asettamien rajoitusten vankeja.¹⁰ Lahavin ”suuri elämänvisio” merkitseekin avoimuutta uusille käsityksille ja jatkuvaa ymmärryksen monipuolistamista valmiita kiinnekohtia välttämällä: filosofi tulee ja lähtee ”tyhjin käsin”, hän on ”nomadi”. Erottaessaan omaa ajattelutapaansa ongelmanratkaisulähestymistavasta Lahav kirjoittaa näin:

”Filosofisena praktikkona olen joko kehittämässä ratkaisuja asiakkaiden pulmatilanteisiin tai kultivoimassa hämmennystä, ihmettelyä ja jopa epäjärjestyksiä; joko keskityn tydyttämään asiakkaiden tarpeet tai kyseenalaistamaan heidän tarpeensa; joko olen selkeyttämässä ja yksinkertaistamassa heidän maailmankuvaansa tai monimutkaistamassa ja rikastamassa sitä; joko koetan redusoida jokaisen kysymyksen selkeään yhteenvetoon tai kääntää ilmeiset tiivistelmät avoimiksi kysymyksiksi. Lyhyesti sanoen joko minua ohjaa asiakkaan halu saavuttaa tyydyttävä ratkaisu tai kaipuu avoimuuteen, jota kutsutaan viisaudeksi.”

Pyrkimys ”avoimuuteen” ja valmiiden filosofisten asemien hylkäämiseen lähentää Lahavia Gerd Achenbachiin, jota pidetään modernin filosofisen praktiikan kantaisänä. Filosofin on pysäytettävä automaattisten ajatustensa virta ja oltava vastaanottavainen uusille näkökulmille, ”avattava sisäinen kuunteluvaruutensa”; hänen on liuotettava asenneluutumansa ja räjäytettävä ajatusvankilansa muurit. Filosofia on ”päämäärältään avoin henkilökohtaisen tutkimusmatkailun prosessi”¹¹, jossa ”luovun halustani seisoa varmuuden, ratkaisujen, vastausten ’tukevalla’ maaperällä, hylkään toiveet siitä, että mikään tuollainen teoreettinen perusta voisi tuoda minulle lepoa ja helpotusta.”¹² Tässä voidaan käyttää hyväksi kaikkien filosofisten perinteiden – siis ei pelkästään länsimaisen filosofian – ajatuksia. Länsimaisessakaan filosofiassa ei ole syytä rajoittua mihinkään kanonisoitujen tekstien valikoimaan.

Mutta: Onko tässä muka kaikki mitä filosofia meille antaa? Eikö tämä avoimuuden ja matkailun loputon korostaminen tunnu innoittuneesta kielestään huolimatta aika steriililtä? Saammeko me tästä todellista apua suuren elämänvision kehittämisessä? Eikö pitäisi etsiä ja edistää jotain sisällykkekkäämpää ja kouriintuntuvampaa filosofista hahmotustapaa, jäsenystä, jonka mukaan todella voi elää, ja joka lievittää kärsimyksiämme? Nämä kysymykset olivat olennainen syy sille, että itse lopetin vastaanottojen pitämisen muutamia vuosia sitten. Ongelmanratkaisu ja maailmankatsomustulkinta eivät tuntuneet riittävän merkityksellisiltä päämääriltä, mutta toisaalta minulla ei ollut tarjota niiden tilalle mitään.

Keskustelussa ja pohdinnassa on tietysti hyvä pysyä lahavilaisittain avoimena kaikelle uudelle, ”kääntää ilmeiset tiivistelmät avoimiksi kysymyksiksi”, ”kultivoida

hämmennystä, ihmettelyä ja jopa epäjärjestystä”, mutta elämä – nomadinkin elämä, Lahavinkin elämä – on myös suunnan löytämistä, valintojen tekemistä. Me emme halua harhailulla vailla päämäärää, eli meidän on kyettävä löytämään filosofisesta elämästämme jotain suhteellisen pysyvää, josta käsin orientaatio voi alkaa. On voitava kiertyä tiettyjen filosofisten perusnäkökulmien ympärille. Ne eivät välttämättä ole muuttumattomia, mutta niiden on tarjottava ainakin väliaikainen lähtökohta. Avoimuus väistämättä loppuu päätöksen hetkellä: valinta, ja etenkin suurten linjojen valinta, ei ole sattumanvarainen, eikä sitä edes arvota toimijan itse keksimien vaihtoehtojen joukosta, kuten Rhinehartin noppamiehen tapauksessa.¹³ Sitä pohditaan, sitä perustellaan itselle ja muille joistakin elämänilon, hyvinvoinnin ja oikeudenmukaisuuden kaltaisista suurista päämääristä lähtien.

Lahav suhtautuu kovin nuivasti kaikenlaisiin filosofisiin vastauksiin ja lopputulemiin. Siksi hänen filosofinen suuntautumisensa onkin raukeiden spekulatiivisten iltapäivien rattoa. Meidän ei varmasti tarvitse uskoa abstraktin päättelyn myyttiin, jotta voisimme ajatella tiettyjen filosofisten näkemysten – enkä nyt puhuisi teorioista tai ”teoreettisesta perustasta” – sopivan meille paremmin kuin toisten. Lahav tuntuu ajattelevan, että tuon myytin hylkäämisen jälkeen ei enää kannata uskoa kunnolla mihinkään vaan pysytellä ikuisesti matkalla. Mutta miksi mennä matkalle ollenkaan, jos on näin nyreä käsitys sen päämäärästä? Lahav on itse asiassa ristiriitainen: toisaalta melko kynninen, vastauksiin jo etukäteen epäilevästi suhtautuva, toisaalta optimistinen ja iloinen matkamies. Minä uskon, että meillä voi ja pitää olla filosofia näkemystä, jopa jonkinlaisia vakaumuksia. Eli meidän kannattaa pyrkiä kohti vastauksia, johtopäätöksiä.

Perinteet, perinteet

Filosofisissa perinteissämme on tietysti mahtava määrä erilaisia viisauden malleja, jotka vain odottavat soveltamista tässä ja nyt. Lahav kirjoittaa:

”Tässä muistamme stoalaiset, epikurolaiset, uusplatonikot ja muut filosofit jotka halusivat elää filosofisesti. Ja minusta on yllättävää, että me filosofisessa praktiikkaliikkeessä emme ole koskaan yrittäneet seurata heidän esimerkkiään.”¹⁴

Toisaalta tulee ilmeisen tuntuinen vastaus tähän ihmetykseen:

”Olemme nykyään liian tietoisia vaihtoehtoisista ajattelutavoista, olettamustemme sattumanvaraisuudesta, tavasta jolla ideat muuttuvat historian kuluessa ja vaihtelevat kulttuurien ja yksittäisten ihmisten välillä. Monista tuntuu, etteivät he voi hyvässä uskossa pitäytyä yhteen oppiin älyllistä rehellisyyttään vaarantamatta.”¹⁵

Totuus elämästä on jotakin, joka meidän on itse löydettävä. Tämä saattaa tapahtua yhteistyössä muiden kanssa, mutta pohjimmiltaan on kyse itsensä löytämisestä

ja henkilökohtaisesta sitoutumisesta. Tästä näkökulmasta praktiikan ongelmanratkaisumalli ja maailmankatsomustulkinta ovat täysin ymmärrettäviä: ne ovat riskittömiä, niissä varotaan antamasta asiakkaalle neuvoja ja esittämästä perusteluita, jotka mahdollisesti asettaisivat hänen elämänsä kyseenalaiseksi.

En henkilökohtaisesti suhtaudu perinteiden sovellettavuuteen läheskään niin pessimistisesti kuin Lahav. Hänen näkemyksensä ovat liian yleiskatsauksellisia, ja niistä puuttuu todellinen yritys käyttää hyväksi perinteistä löytyviä hengen perusorientaatioita. Ei tarvitse sitoutua mihinkään tiettyyn koulukuntaan. Voi elää useiden perinteiden jatkumossa. Ja ehkä sanonta ”ajatusten soveltamisesta” johtaa vääranlaisiin mielikuviin – aivan kuin tässä olisi ajatus ja tuossa siitä irrallaan oleva ihminen, johon ajatusta käytetään. Nyt puhutaan ajattelutavoista, jotka lähes jokainen voi jo ennalta löytää *itumuodossa* itsestään ja sitten vahvistaa tietoisella filosofisella pohdinnalla ja elämäkäytäntönsä muokkaamisella. Ei ole tarkoitus tuoda ihmiseen ulkoapäin mitään vierasta vaan monipuolistaa ja syventää sitä, mitä hänessä jo on. Muussa tapauksessa vaikutus on joka tapauksessa vähäistä, neuvot kaikuvat kuuroille korville. Tässä mielessä sokraattinen lapsenpäästötaito on aivan keskeistä.

Tarkoitan nyt erityisesti niitä filosofisia virtauksia, joihin Lahavin allekirjoittama ja muun muassa Hadot’n laajasti tutkima näkemys filosofiasta elämäntapana parhaiten sopii: epikurolaisuus, stoalaisuus ja kynnikot. Jos jätämme pois näiden liikkeiden kosmologiset ja metafysiset kehittämät, jotka eivät mielestäni ole kovinkaan kiinnostavia (ja joita kynnikot pitivät lähestulkoon ajanhukkana), ja jos keskitymme niiden kovaan ytimeen, löydämme aina elämänfilosofian ja filosofian elämäntapana. Tämä elämänfilosofia on nyt yhtä ajankohtaista ja sovelluskelpoista kuin parituhatta vuotta sitten. Se on selväpäästä, konkreettista ja suhteellisen helposti ymmärrettävää, joskus jopa itsestäänselvää – mutta *vaikeasti toteutettavaa*.

Mielessäni on esimerkiksi sellainen kaikkien koulukuntien painottama perusidea kuin nykyhetkessä eläminen, tulevaisuuteen liittyvien huolien karsiminen ja menneisyyden voivottelun lopettaminen. Menetelmänä voidaan käyttää vaikkapa urheilua tai teatteriesitysten valmistelua, ylipäätään kaikkea sellaista, mikä tuo harhailevat ajatukset tähän hetkeen ja välittömään kokemukseen.

Toinen vastaava idea on pyrkimys nähdä itsensä puolueettomasti pienenä Maapallon ja kosmoksen osana. Tämä suurisieluisuuteen ja oikeudentuntoon olennaisesti liittyvä asenne voi ilmetä muun muassa yrityksenä katsoa maallisia asioita ikään kuin avaruudesta käsin. Kaikki kolme koulukuntaa kehittivät tätä kosmisuuden ajatusta, ja nykyisenä globaalin tietoisuuden ja avaruustutkimuksen aikakautena se saa käyteainetta ja mielikuvastoa aivan toisella tavalla kuin ennen Kristuksen syntymää. Esimerkiksi valokuvat Maapallosta vasten loputonta avaruuden pimeyttä horjuttavat kenen tahansa käsityksiä siitä, mikä on olennaista. Ahdistus lievenee välittömästi,

ihminen ei enää pidä omia ongelmiaan kovin merkittävinä.

Kolmanneksi voisi mainita erityisesti stoalaisuuteen kuuluvan välinpitämättömyyden väistämättömiä, kontrollin ulkopuolisia asiointiloja kohtaan. Tämäkin asenne on omiaan vähentämään liiallisia haluja ja tuskallisia tunteita, sillä useimmiten ne liittyvät nimenomaan siihen, mikä ei kuulu omaan vaikutuspiiriimme, siis siihen mihin voimme vain myöntyä tai harata typerästi vastaan. Tällaista mielen joustavaa vastustuskykyä ei yleensä saavuteta ilman tietoista harjoittelua, aivan kuten ruumiskaan ei kestä rasitusta ellei sitä rasiteta. Kynnikorotukset menivät niin pitkälle, että hankkiutuivat aivan tahallaan epämiellyttäviin ja tuskaa aiheuttaviin tilanteisiin, jotta saattoivat harjoittaa mentaalista kestävyystään. Ja olihan jo Sokrates kertonut elävänsä pahansisuisen Ksanthipensa kanssa saadakseen harjoitusta koettelemusten sietämisessä.

Neljänneksi huomataan välinpitämättömyys, jolla viisas suhtautuu kaikenlaiseen luksukseen, välinpitämättömyys, joka ei kuitenkaan estä nautintoja silloin, kun ne sattuvat kohdalle, vaan päinvastoin tekee niistä miellyttävämpiä, koska silloin niihin ei liity menetyksen pelkoa. Epikuroslainen erottelu luonnollisiin ja luonnottomiin haluihin on tässä olennainen: filosofi vierastaa jälkimmäisiä ja mieluiten hankkiutuu niistä eroon kokonaan. Jo näissä ajatusten rypässä riittää harjoitettavaa ja toteutettavaa koko elämän ajaksi. Diogenes-anekdootit, Epikuroksen puutarha, Epiktetoksen ylpeät ja armottomat opetukset, Senecan kirjeet ja tutkielmat, Plutarkhos – näillä muutamilla pääsee hyvään alkuun.

Emme halua toistella mekaanisesti antiikkisia lauseita tai perustaa uudelleen jotain koulukuntaa. Puhumme *elävistä*, jatkuvasti uudelleen tulkituista perinteistä, joihin jokainen yksilö voi tuoda oman lisänsä. 1500-luvun uusstoalaisuus on yksi esimerkki. Myös Schopenhauerin *Aphorismen zur Lebensweisheit* ja muut vastaavat kirjoitukset ovat perusotteeltaan täysin noiden perinteiden mukaisia esimerkiksi korostaessaan autarkian merkitystä ataraksialle. Uutta ei ole sekään, että Schopenhauer kuvittelee kaikki mahdolliset onnettomuudet jo tapahtuneiksi, jotta voisi valmistautua niihin mentaalisesti ja välttää Fortunan iskujen täyden tuhovoiman. Toisaalta Schopenhauer tietysti vie perinteitä eteenpäin omalla synkeän epikurolaisella tavallaan: koska maailma on rangaistussiirtola, jossa fyysisen kivun, julmuuden, ahneuden, herjausten ja tainnuttavan typeryyden kaltaiset negatiiviset seikat kuuluvat aivan normaaliin, odotettavissa olevaan maailmanmenoon, ja jossa mielipahaa on ylipäättään aina enemmän kuin mielihyvää ja onnellisuutta, viisas ei kiusaa itseään tavoittelemalla suurta autuutta vaan yrittää vain hakea vähäisintä mahdollista mielipahan määrää muun muassa pitämällä huolta ruumistaan ja vetäytymällä mahdollisuuksiensa mukaan pois ihmisten ulottuvilta. Hän etsii helvetistä paikan, jota kaikkein kuumimmat lieskat eivät kärvennä.

Itse Achenbach on liittynyt 2000-luvulla hyvin vahvasti näiden perinteiden jatkajiin. Minusta esimerkiksi

Achenbachin stoalaisävytteinen, Montaignea, Schopenhaueria ja Nietzscheä hyödyntävä *Kleine Buch der inneren Ruhe* on paljon antoisampi kuin kaikki hänen praktiikkaa käsittelevät artikkelinsa, koska se ottaa kantaa ja antaa neuvoja eikä tyydy suositteluun kuuntelua ja kysymysten esittämistä. ("Älä neuvo" oli – ja on kai vieläkin – yksi praktikko-Achenbachin säännöistä. Kuinka hän malttane noudattaa tätä sääntöä vastaanotoillaan, jos hänellä nyt kuitenkin on melko selviä filosofisia käsityksiä?) Mutta kuten Seneca korosti kirjeissään Luciliukselle, filosofin antamat neuvot ja ohjeet on sovitettava jokaisen ainutkertaiseen elämäntilanteeseen. Tässä voisi olla filosofisen vastaanottotoiminnan todellinen tarpeellisuuden lähde.

Viitteet

1. Lahav 2006, 3. Kaikki Lahav-lainaukset ovat tästä artikkelista, ellei toisin mainita. Käännökset ovat omiani.
2. Aiheesta esim. Nussbaum 1994.
3. Esim. Jaspers 1971, luvut 1 ja 2.
4. Ks. Hadot 1995, luku 10.
5. Ks. esim. <http://www.intuition.org/txt/ellis.htm>. Ellisin teokset ovat pullollaan viittauksia elämänfilosofian omaksumisen tärkeyteen. Tämä filosofia on pitkälti stoalaista.
6. Lahav 1995, Tukiainen 2000.
7. Tukiainen 1995.
8. Lahavin web-sivut, Reflection # 11.
9. Lahavin web-sivut, Reflection # 11.
10. Lahavin web-sivut, teksti The goal of philosophy.
11. Lahavin web-sivut, teksti 'Contemplative Philosophy: Principles, Techniques, Texts'.
12. Lahavin web-sivut, Reflection # 16.
13. Rhinehart 1971.
14. Lahavin web-sivut, Reflection # 11.
15. Lahavin web-sivut, Reflection # 8.

Lähteet

- Achenbach, Gerd, *Das kleine Buch der inneren Ruhe*. Herder Verlag, 2000.
- Hadot, Pierre, *Philosophy as a Way of Life*. Blackwell, 1995. Osia käännösteoksesta julkaistu kirjassa *Exercices spirituels et philosophie antique*, 1987. Kääntäjä Michael Chase.
- Jaspers, Karl, *Einführung in die Philosophie*. Piper, 1971.
- Lahav, Ran A., Conceptual Framework for Philosophical Counseling: Worldview Interpretation. Teoksessa Lahav, Ran ja Tillmanns, Maria (toim.), *Essays on Philosophical Counseling*. University Press of America, 1995.
- Lahav, Ran, Philosophical Practice as Contemplative Philo-Sophia. *Practical Philosophy* vol. 8, no. 1, 2006.
- Lahav, Ran, web-sivut, nykyisin osoitteessa <http://www.geocities.com/ranlahav>
- Nussbaum, Martha, *The Therapy of Desire. Theory and Practice in Hellenistic Ethics*. Princeton University Press, 1994.
- Rhinehart, Luke, *The Dice Man*. Harper and Collins, 1971. Kirjoittaja tunnetaan myös nimellä George Cockcroft.
- Tukiainen, Arto, Metaetiikka, emotionalismi, jälkifilosofia. *Ajatus*, vuosikirja 52, 1995.
- Tukiainen, Arto, Filosofia terapiana? Alustavia huomioita filosofian ja psykoterapian suhteesta. *Ajatus*, vuosikirja 57, 2000. Löytyy myös web-sivuiltani: <http://www.artotukiainen.net/>.